

יסודות סדר נשים

שיעור שביעי

מהות הקידושין - סיכום

רקע

בשישה שיעורים עמדנו על שיטות הראשונים במהות האישות ובטיבו של מעשה הקידושין. בשיעור זה נסכם את עיקרי הדברים. מומלץ לעבור על המקורות דלהלן. למדנו מקורות אלו בשיעורים הקודמים, אך כעת ניתן לראותם במבט רחב יותר, כחלק מבירור הנושא בכללותו.

מקורות

א. קידושין – קניין או איסור?

גמ' קידושין ב.ב: "אכ"ע כהקדש"

תוס' ב: ד"ה דאסר

רמב"ן קידושין טז. ד"ה זאת אומרת

רמב"ם הל' אישות פ"א הל' א-ג

ב. אישות בבני נח

גמ' סנהדרין נב: "גמרא תנו רבנן איש פרט לקטן... מכלל דהא לאו בת שריפה היא"

גמ' קידושין כא: "א"ב"א להו עבד עברי כהן... שלא ילחצנו במלחמה"

תוס' כא: ד"ה אשת

רמב"ן כא: ד"ה אשת

רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ד ה"ט

הל' מלכים ומלחמות פ"ח ה"ג

ג. קידושין כמצוה

ספר המצוות לרמב"ם מ"ע ריג

גמ' כתובות ז: "תנו רבנן מברכין ברכת חתנים... אקידושא"

רמב"ם הל' אישות פ"ג ה"ג

רא"ש כתובות פ"א סי' יב "ויש שכתבו שצריך לברך ברכת אירוסין..."

ד. חיי אישות ללא קידושין

ספר המצוות לרמב"ם ל"ת שנה והשגת הרמב"ן

רמב"ם פתיחה להלכות אישות והל' אישות פ"א ה"ד

הל' מלכים פ"ד ה"ד

תשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן (=תשובת הרמב"ן לרבנו יונה מגירונדי) סי' רפד

ה. מדוע אישה אינה יכולה להדיר את בעלה מתשמיש?

גמ' קידושין ו-ו: "פשיטא נתן לה... לא כ"ש"

גמ' נדרים טו: "האומר לאשה... דבר האסור לו"

פירוש רבי אברהם מן ההר שם, "האומרת לבעלה..."

רשב"א שם, ד"ה ואמר

ו. אכילת ארוסה בתרומה

גמ' קידושין ה. "והאמר עולא... ולאחותיה"

תוס' הרא"ש שם, ד"ה והאי

תוס' הרא"ש י: ד"ה ארוסה

ז. תפיסת קידושין באשת איש

גמ' קידושין סז-סח. "כל שאין לה עליו קידושין מנא הני מילי... דחיק ומוקי אנפשיה"

אבני מילואים סי' מד ס"ק ד "ד... וזה ברור"

רמב"ן קידושין טז. ד"ה זאת אומרת

זאת אומרת עבד עברי גופו קנוי והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול. יש מפרשים דהכי קאמר עבד עברי גופו קנוי לגבי הרב שמחל על גרעונו שאינו מחול, אבל לא שיהא גופו קנוי למילי אחרני, שהרי אין ידו כיד רבו במציאה ובעירוב ובפדיון מעשר כדאיתא במציעא, ותימא הוא היכן מצינו קנין מעשה ידיו שאינו יוצא במחילה בלא שטר, שאפילו כנעני צריך טבילה ואם קדם וטבל לשם בן חורין קנה עצמו בן חורין, אבל כך נראה לי דכיון דשני קנינין הן בעבדות, אחד קנין ממון והוא קנין דמעשה ידיו, ואחד קנין איסור שהוא אוסרו בבת ישראל ופוטרו ממקצת מצוות, וקנין הגוף הזה הוא המצריכו גט חירות ואינו נפקע בדיבור, דומה לקנין אישות שהוא צריך גט להתירו, וממנו הוא למד, לפיכך אמרו שאף עבד עברי יש לרבו בו קנין איסור, שהרי מתירו בשפחה כנענית, ואין קנין איסור נפקע בלא גט, בין באישות בין בעבדות, הילכך הרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול אלא הוה ליה כמפקיר עבדו שצריך גט שחרור, וכן קנין הגוף האמור בפ' השולח על זה הדרך הוא ופירשתי שם, וראיתי להראב"ד ז"ל במסכת גיטין שהעמיק בדברים הללו ולא עלו בידו כהוגן, ואין לי להאריך.

רמב"ן קידושין כא: ד"ה אשת

אשת ואפילו אשת איש - קשיא לן, הא למה לי קרא, תיפוק לי דאין אישות לנכרי, כדאמרין 'אשת רעהו' - פרט לאשת אחרים, וקיימא לן בכל דוכתי שאין אישות לנכרי. ואמרין נמי בסנהדרין: הבא על הנכרית חייב עליה משם נשגז, אבל אישות לית להו. ואפילו למ"ד משום נשגז, מדרבנן, שבית דין של חשמונאי גזרו. איכא למימר מפני שאינה מתגיירת לעולם יפה, שלבה אחר בעלה, שאינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, ולעולם לא ישתכח שם ע"ז מפיה לגמרי, קמ"ל דאפילו הכי בשר תמותות שחוטות הן ומותרות. אי נמי, משום שגנאי הדבר ומכוער ביותר הוא, לפיכך הוצרך הכתוב להתירה. אבל בספר יראים ראיתי דאע"ג דמעטינהו קרא ממיתה מאיסורא דאורייתא לא מיעטנהו, כענין שאמרו ביבמות גבי חמות לאחר מיתה. ואינו נכון כלל, שאם כן מצינו אישות לנכרי, והא אמרין בסנהדרין דלית להו אישות כלל אפילו למיגזר עליהו משום אישות דרבנן, ואמרין בגיטין דעכו"ם ליתנהו בתורת גיטין וקדושין וכו', וא"כ הרי ישנן בתורת קדושין אף על פי שאין חייבין עליהם מיתה.

תשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' רפד

שלומך ושלום תורתך יגדל לעד ויסגא לנצח. הגיעני מצותך, בענין הפלגש, להודיעך בה דעתי, על דרך אמת, לא כנושא ונותן. לא ידעתי, במה יסתפקו בה, דודאי מותרת היא, כיון שיחדה לעצמו. שלא נאסרה אשה בזנות לישראל, אלא ממדרשו של רבי אליעזר בן יעקב. נמצא אח נושא אחותו, ואב נושא בתו. ועל זה נאמר: ומלאה הארץ זמה. אבל כשנכנסה בביתו, והיא מיוחדת וידועה לו, בניה נקראים על שמו, ומותרת. שהרי דוד נשא אותה. ולא הוזכר בכתו ולא בגמרא, הפרש בין מלך להדיוט. ומצינו גדולי ישראל נושאים אותה. שנאמר 'ועיפה פילגש

כלב ילדה'. וגדעון, שופטן של ישראל, שדבר בו ה', כתיב בו 'ופילגשו אשר בשכם ילדה לו'. ואם תאמר שהשופט הרי הוא כמלך, מפני שנוהג שררה על הציבור, ופילגשו ידועה. נתת דבריך לשיעורים, להתירה לבעלי השם. ופילגש בגבעה, אילו היתה אסורה עליו, לא אמר הכתוב 'ויקם אישה וילך אחריה'. וכתיב 'ויאמר אבי הנערה אל חתנו', וגם הוא מתבייש בזמתו. אלא שהיה הדבר מותר ונהוג בישראל. והוא אמר 'ואוחז בפילגשי ואנתחה כי עשו זמה ונבלה בישראל', מכלל שהוא לא היה עושה לא זמה, ולא נבלה. שמא תאמר מן התורה היא מותרת, ומדבריהם הוא דגזור. וכי באיזה מקום הוזכרה גזירה זו בתלמוד, ואיזה בית דין נמנו עליה, ובאיזה זמן נשנית משנה זו. ומה שאמרו, כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, אינו אלא לומר שכיון שנכנסה לחופה נתחייב לברך ואסור ליהנות ממנה בלא ברכה. ובענין הזה היא שנויה במקומה במסכת כלה. וכך אמרו: כל הפוחת לבתולה ממאמים ולא למנה ממנה, הרי זה בעילתו בעילת זנות. וכך אמרו במקדש על תנאי ובעל: אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. והטעם לכולן, מפני שהקידושין והחופה מצות עשה, וכל שבא לישא אשה שתהיה אסורה לכל אדם וקנויה לו ליורשה וליטמא לה, אמרה תורה יקדש ויכניס לחופה, ויברך ברכת חתנים בעשרה. ואם הקדים לבא על ארוסתו בבית חמיו, לוקה מכת מרדות. ואם אחר שהכניסה בביתו הקדים ובא עליה בלא ברכה, אסורה לו כנדה. וכן, כל שלא כתב לה מאתים, סבורה היא כיון שאינו נוהג עמה כבעל, עיניו נתן בגירושין, הויה לה גרושת הלב. הא אילו רצה שתהיה לו פילגש, שלא תהא קנויה לו ולא אסורה על אחרים ולא קדש כלל, הרשות בידו. וגם דברי הרמב"ם ז"ל, אינם לאסור פילגש להדיוט, ולהתירה למלך. אלא כך אמר: וכל הבעל אשה לשם זנות בלא קידושין, לוקה מפני שבעל קדשה. ולשם זנות היינו שפגע בה ובעלה, ולא יחדה לעצמו לשום פילגשות, דהיינו קדשה. ולא אמר הר"ם ז"ל כל הבעל בלא קדושין לוקה. וכן בהלכות מלכים, כשהזכיר פילגשים במלך, לא הזכיר כלל שהוא היתר מיוחד לו. וכבר כתבתי זה, בספר המצות: תראהו משם. הנה הוא ביד השר הגדול, החכם, ר' מאיר אלמושי"ן, ירום הודו... ואתה רבינו, ה' יחיך, במקומך תזהירם מן הפילגש, שאם ידעו ההיתר, יזנו ויפרצו ויבואו עליהם בנדות... וכבודך יגדל מעל לגבול ארצנו לעיני, ותגלנה בחברת מעלת רעיוני. כחשק אחיך הנכסף, החותם משה בר' נחמן ז"ל.

פירוש רבי אברהם מן ההר נדרים טו:

האומרת לבעלה הנאה שיש לך מתשמישי אסורה עליך כופין אותה, שהיא קנויה לו לתשמיש, דכתיב 'כי יקח'. אבל אמרה הנאה שיש לי מתשמישך אסורה עלי, אסור לשמשה, שהרי הנאתה שלה אסרה על עצמה, ושווה הנאתה כנבילה.

רשב"א נדרים טו: ד"ה ואמר

ואמר רב כהנא תשמישי עליך כופים אותה ומשמשתו שעבודי משעבדא ליה - והוא הדין לאומר לאשתו הנאת תשמישי עליך שכופים אותו ומשמשה דשעבודי משעבד לה והרי זה כאוסר עליה מה שהוא שלה. ומסתברא דלאו משום מצוה בלבד קאמר, אלא משום דנשתעבדו זה לזה לכך, שעל ידי כך עמדו ונשאו.

תוס' הרא"ש קידושין ה. ד"ה והאי

והאי קנין כספו היא. כיון שמושל עליה ומשועבדת לו מיקרי קנין כספו אפילו קנאה בשטר ובביאה.

תוס' הרא"ש קידושין י: ד"ה ארוסה

ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה. תימה דהכא דריש מק"ו דארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה ונשואה דרשינן בספרי מכל טהור בביתך יאכל אותו ואית דמפיק לה מאתם וביתכם, וקשה לעולא דאמר לעיל ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה משום דהוי קנין כספו, ופר"ת דהא דקאמר עולא קנין כספו אסמכתא בעלמא היא ולא עיקר דרשא, ומיהו בר"פ אלמנה לכ"ג לא משמע הכי דפריך שיאכלו עבדי מלוג שהכניסה אלמנה לכ"ג בתרומה מכח קניינו שקנה קנין כמו עבדיו שקנו עבדים ומשני קנין שאינו אוכל אינו מאכיל, הלכך נראה לפרש דדרשא דעולא היא עיקר וההיא דספרי אסמכתא היא, וכמה דרשות מצינו בת"כ דאסמכתות ניהו כגון מעשר פירות וירק דדריש בספרי מקרא, וכן לא עולים באילן ביום טוב וכל הנהו דריש מקרא, אבל מילתיה דאמורא הוי דוקא וק"ו דהכא הא קא דחי ליה ואף על גב דמקנין כספו לא משמע אלא קידושי כסף איתקוש הויות להדדי.

אבני מילואים סימן מד ס"ק ד

המקדש מי שחצי' שפחה. והיינו שפחה חרופה האמורה בתורה והיא אשת איש להתחייב עלי' באשם תלוי ולא למיתה. וכתב הב"ש ז"ל ואם קידש אחר קודם שחרור אין תופסין קידושי שני דע"כ לא מיבעיא בש"ס אלא אם בא עלי' אחר שחרור אבל קודם שחרור דצד בת חורין תופסין לראשון ותו אין תופסין קידושי שני עכ"ל.

ולענ"ד נראה דבזה תופסין קידושי שני דהא בפ' האומר (דף ס"ז) [סז, ב] אמרו מנלן דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות ומייתי עליה מאחות אשה ופריך בשלמא כולהו אתיין אלא אשת איש ואשת אח איכא למיפרך כו' א"א נמי איכא למיפרך מה להנך שכן אין להם היתר בחיי אוסרן תאמר באשת איש שיש לה היתר בחיי אוסרן אלא כו' אמר קרא כל אשר יעשה מתועבות האלה ונכרתו הוקשו כל העריות כולן לאחות אשה מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין אף כל העריות כולן לא תפסי בהו קידושין ע"ש, וכיון דא"א גופא לא נפקא לן אלא מהקישא ושם לא נפקא אלא חייבי כריתות דכתיב ונכרתו, וכיון דבשפחה חרופה ליכא לא מיתה ולא כריתות א"כ מנלן דלא תפסי בה קידושין, וא"כ נראה דודאי תפסי בה קידושין דלדין ליכא מידי דלא תפסי בה קידושין אלא חייבי מיתות וכריתות וגמרינן לה מאחות אשה, וכן ביבמה לשוק דמספקא לן אף על גב דהיא חייבי לאוין משום דכתיב לא תהי' אבל בעלמא לא.

ובחידושי פני יהושע פ' השולח (דף מ"ג) הקשה דאכתי משכחת אשת שני מתים קודם שחרור וחזרה ונתקדשה לשמעון דקדושי שמעון נמי תפסי בה כיון שאין חייבין על קידושי ראובן רק אשם, לא הוי אפי' כחייבי לאוין דעלמא דקידושין תופסין בה, ומתרץ דהא דקי"ל בעלמא קידושין תופסין בחייבי לאוין היינו חייבי לאוין דעלמא אבל ע"י קידושין בלא"ה לא משכחת קידושין אחר קידושין דכיון שתופסין קידושי ראובן הרי היא ברשותו ואין לה יד לקבל קידושין מאחר עכ"ל.

ונעלם ממנו הסוגיא דפ' האומר הנ"ל דשקיל וטרי באשת איש מנלן דלא תפסי קידושין עד דגמר לה מהקישא דאחות אשה ואי נימא דאין קידושין אחר קידושין מאי פריך אשת איש מנלן, אלא ודאי דאפי' בא"א הוי תפסי קידושין אי לאו דהוא מחייבי מיתות ב"ד ונפקא ליה מהקישא דהוקשו כל העריות, וא"כ שפחה חרופה שהיא אינה אלא באשם ולא הוקשו בכלל עריות קידושין תופסין בה, וזה ברור.

הסבר הסוגיה

מדברי הראשונים עולות שלוש שיטות בהבנת מהות מעשה הקידושין:

- א. **שיטת תוס'** [קידושין ב: ד"ה דאסר]: קידושין שייכים לעולם ההפלאה – האיש מייחד את האישה לו ואוסרה על כל העולם.
 - ב. **שיטת הרמב"ן** [קידושין טז. ד"ה זאת אומרת]: קידושין שייכים לעולם הקניינים – האיש קונה את האישה והיא נעשית קניינו. עם זאת, הקניין אינו קנין ממוני, שהרי אין גופה קנוי, ולכן מחדש הרמב"ן מושג חדש: 'קניין איסור' – קניין שאינו מקנה זכויות ממוניות אלא מחיל חלות איסורית ומשנה את מעמדה של האישה.
 - ג. **שיטת הרמב"ם** [הל' אישות פ"א הל' א-ג]: מעשה הקידושין הוא מעשה קנייני המייחד את האשה לבעלה והוא מהווה הקדמה לאישות שהיא מציאות טבעית ולא חלות משפטית.
- תפיסותיהם של הראשונים במהות מעשה הקידושין נובעות משלוש הבנות שונות של מושג האישות:

- א. **שיטת תוס'** [קידושין יג: ד"ה לכ"ע; כא: ד"ה אשת]: האישות ביסודה אינה חידוש של התורה אלא היא נוצרת מעצם חיי האישות. חידוש התורה הוא ביצירת רובד איסורי באישות על ידי מעשה הקידושין – החלת איסור על כל העולם באישה מלבד בעלה, כך שהיא מתייחדת לו.
- ב. **שיטת הרמב"ן** [קידושין כא: ד"ה אשת]: האישות היא חלות הלכתית שחידשה התורה בקובעה את קניין הקידושין. חלות זו משנה את מעמדה את מעמדה של האישה ומגדירה אותה כ'אשת איש'.

ג. **שיטת הרמב"ם** [הל' אישות פ"א הל' א-ג]: התורה אינה מחדשת את מושג האישות. חיי האישות הם האישות, אלא שהתורה מצווה לפני תחילת חיי האישות להקדים ולהסדיר אותם באופן משפטי על ידי הקידושין.

תפיסותיהם השונות של הראשונים עומדות ביסוד מחלוקות רבות ביניהם בדיני הקידושין:

א. **אישות בבן נח**: לשיטת תוס' [יג: ד"ה לכ"ע; כא: ד"ה אשת], האישות ביסודה היא מושג טבעי הקיים גם בבני נח, אלא שהתורה חידשה בישראל רובד נוסף של האישות – החלת איסור על כל העולם על האשה, וכך היא מתייחדת לבעלה בלבד. לשיטת הרמב"ן [כא: ד"ה אשת], אישות בבן נח שונה במהותה מאישות בישראל: אישות בבן נח היא בהסכמתם לחיות כבעל ואישה, והאישות בישראל היא בקניין בו קונה הבעל את האשה. לשיטת הרמב"ם [הל' איסורי ביאה פ"ד ה"ט; הל' מלכים ומלחמות פ"ח ה"ג] אישות ביסודה אינה חלות הלכתית אלא מעשה טבעי, אך לדעתו התורה חידשה שבישראל צריכים להבדיל בין מעשה הטבעי של אישות לבין מעשה זנות על ידי מעשה קניין. לפיכך, לשיטת תוס' יש איסור ערוה בישראל הבא על אשת נח, אך יש פטור ממיתה, ואילו לשיטת הרמב"ן והרמב"ם אין איסור ערוה. לדעת הרמב"ן אין איסור ערוה, כיוון שהקניין הוא יוצר את איסור הערוה, ולדעת הרמב"ם אין איסור ערוה כיוון שאיסור ערוה נובע מההבחנה הברורה בין אישות לבין זנות.

ב. **מצוה בקידושין**: הרא"ש [כתובות פ"א ס' יב] סובר שאין מצוה במעשה הקידושין, אלא זהו דרך החלת האיסור על כל העולם באשתו. דרך זה מתאימה להבנתם העקרונית של תוס', בה נוקט גם הרא"ש. הרמב"ם חולק וסובר שמעשה הקידושין הוא מעשה שמצווה התורה להקדים לאישות כדי להבחין בצורה ברורה בין מעשה אישות לבין מעשה זנות, ולכן לדעתו [סהמ"צ מ"ע ריג; הל' אישות פ"א ה"א; שם, פ"ג הכ"ג] יש מצוה מהתורה לקדש אישה. הרמב"ן הסובר שמעשה הקידושין הוא קניין, יכול היה לסבור כשיטת הרא"ש, אך למעשה הוא סובר [בתשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן ס' רפד] שיש מצוה בקידושין – מצוה ליצור קניין אישות עם האשה עמה חיים חיי אישות.

ג. **חיי אישות ללא קידושין**: שיטת הרמב"ם, שמעשה הקידושין הוא מעשה מקדים המבדיל בין אישות לבין זנות, נובעת משיטתו [ספר המצוות ל"ת שנה; הל' אישות פ"א ה"ד] שכל חיי אישות ללא קידושין אסורים מהתורה, אלא אם כן האשה מיועדת לאדם אחד בלבד (פילגש למלך או אמה עבריה ביעוד). לעומת זאת, לשיטת תוס' והרמב"ן, אין קשר בין מושג האישות לאיסור זנות, ולכן הרמב"ן [בראשית כה, ו; השגות לספר המצוות, שם; תשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן, שם] סובר שפילגש מותרת.

ד. **מדוע אישה אינה יכול להדיר בעלה מתשמיש**? רבי אברהם מן ההר [נדרים טו:] מפרש שאישה אינה מדירה את בעלה מפני שהיא קנויה לו לתשמיש, ואילו הרשב"א [שם, ד"ה ואמר] מפרש שאישה אינה מדירה את בעלה מפני שהם השתעבדו זה לזה. רבי אברהם מן ההר סובר שהקניין שיש לבעל הוא קניין על חיי האישות. שיטה זו שונה גם משיטת תוס' שאין לבעל קניין ממוני באשתו, וגם משיטת הרמב"ן שקניינו של הבעל הוא קניין איסור שאינו מזכה בזכויות ממוניות. מהרמב"ם [הל' נדרים פ"ב ה"ט] האומר שאשה אינה יכולה להדיר בעלה מפני שהרי זה דומה "לאוסר פירות חבירו על בעל הפירות" משמע ששיטתו דומה לשיטת רבי אברהם מן ההר¹.

ה. **אכילת ארוסה בתרומה**: הגמ' [קידושין ה.] אומרת שמהתורה ארוסה אוכלת בתרומה מפני שהיא "קנין כספו". לשיטת הרמב"ם כוונת הגמ' לקניין המקדים את האישות. לשיטת הרמב"ן הכוונה ל"קניין איסור" שיש לבעל באשתו. לשיטת רבי אברהם מן ההר, ייתכן והכוונה לקניין שיש לבעל על חיי האישות. לעומת זאת, לשיטת התוס' דין זה קשה להבנה, ויש להסבירו באחת הדרכים הבאות: משמעות האירוסין היא שהוא "מושל עליה ומשועבדת לו" ולכן היא נקראת קנין כספו [כן מבאר תוס' הרא"ש שם, ד"ה והאי]; משמעות קנין כספו אינה שהיא רכשו

¹ עם זאת, נראה שלשיטתו הקידושין אינם קניין ממוני על ענייני האישות, אלא הואיל והאשה מתייחדת לבעלה במעשה קניין – אנו רואים אותו כ'בעל הפירות'.

אלא שהיא נקנתה בקניין כסף, ושאר קניינים הוקשו להדדי [כן מבאר תוס' הרא"ש י: ד"ה ארוסה]; הדרשה מקנין כספו היא אסמכתא בעלמא, ועיקר הלימוד הוא מ"כל טהור בביתך יאכלנו" [כן סובר רבנו תם, מובא בתוס' הרא"ש ש, שם].

ו. **תפיסת קידושין באשת איש:** לשיטת תוס' נראה קידושין אינם תופסים באשת איש מפני שהיא ערוה וקידושין אינם תופסים בערוה. לעומת זאת, לשיטת הרמב"ן נראה שקידושין אינם תופסים באשת איש גם מפני שהיא ערוה וגם מפני שהיא קנויה לבעלה. נפקא מינה ביניהם תהיה בחציה שפחה וחציה בת חורין שאינה ערוה אך ניתן לקדשה לאישה: לשיטת התוס' נראה שקידושין תופסים בה [כדעת האבני מילואים סי' מד ס"ק ד], ולשיטת חכמי ספרד נראה שאין קידושין תופסים בה [כדעת הפני יהושע גיטין מג. ד"ה אמר רב חסדא].

אלו הן הנפקות העולות מן הסוגיות שלמדנו עד כה. נפקות נוספות שזורות מדברי הראשונים לאורך המסכת, ובעזרת ה' נלמד אותן במהלך לימוד המסכת.